

Els alpinistes i la muntanya La literatura de muntanya a Suïssa Romanya i a Catalunya en el segle XIX¹

Jordi MARTÍ HENNEBERG
Universitat de Barcelona-Lleida

La fundació dels clubs alpins a partir de 1857² a Europa, donà lloc a l'edició de nombrosos butlletins i anuaris. Aquestes publicacions contenint un resum de l'activitat científica, esportiva, social i administrativa de cadascun dels clubs. Els relats d'excursions i de viatges hi predominen, constituint una literatura que mostra la valoració que els alpinistes feien de la muntanya.

De fet, aquesta apreciació ja havia estat formulada abans de la creació dels clubs alpins, sobretot, per la literatura de muntanya en cada país. L'objectiu principal d'aquest article és, doncs, assenyalar la influència en els articles dels alpinistes dels escriptors anteriors i contemporanis. Aquestes cròniques i assajos són considerats la font principal per entendre la seva visió de la muntanya.

S'analitzaran les descripcions dels paisatges, l'oposició ciutat-muntanya, les sensacions personals a la natura i el sentiment de comunicació amb Déu. Aquests temes apareixen successivament en la literatura de muntanya des del segle XVIII. Aquests aspectes seran incorporats després pels alpinistes en les seves narracions, però, de manera molt estereotipada a causa de la rígida estructura utilitzada pels butlletins. Ens limitarem a exposar aquest fenomen en dos casos ben diferents, significatius i poc coneguts: a Suïssa Romanya³ i a Catalunya.

Han estat utilitzades dos tipus de fonts. D'una part, la producció literària sobre el tema muntanyenc, anterior a la fundació dels clubs alpins. D'altra part, els relats d'excursions i ascensions publicats en els primers deu anys de cada butlletí: període 1865-1875 a Suïssa Romanya, i 1878-1888 a Catalunya.

La muntanya en la literatura Suïssa Romanya

El primer escriptor que disertà sobre la muntanya com a tema principal fou el científic i poeta bernès Albert von Haller (1708-1777), el qual, després d'un llarg viatge d'herborització per Suïssa, el 1728, escrigué *Die Alpen* publicat, el 1732, en el volum *Gedicht*. Tot seguit s'exposaran les seves principals idees, així com les de dues importants personalitats suïsses del segle XVIII: J.J. Rousseau (1712-1778), i H.B. de Saussure (1740-1799). Les seves obres presenten ja els principals elements i concepcions de la muntanya represes pels autors posteriors.

L'obra d'Haller exalta la bellesa dels Alps per expressar el seu patriotisme. Per ell, la muntanya representa la veritable llibertat i els dos trets que la caracteritzen: varietat⁴ i superioritat envers la ciutat. El virtuós muntanyenc representa aquesta superioritat moral:

«Voyez un peuple obscur se réjouir dans le travail et dans la pauvreté. Les dons modestes de la nature peuvent seuls faire notre bonheur.

Vantez vous, malheureux! la fumée de vos cités superbes, ou la malice et la trahison se couvrent du masque de la vertu»⁵

Sorprèn aquest pensament expressat molt abans que Rousseau, el qual en la *Nouvelle Héloïse* (1761), concretament, en la carta XXIII a Júlia, exposa les seves idees i sensacions envers la natura. Posa de relleu, també, la varietat del paisatge i de la vida de muntanya que porta a l'home cap una superioritat moral i espiritual:

«Il semble qu'en s'élevant au dessus du séjour des hommes, on y laisse tous les sentiments bas et terrestres, et qu'à mesure qu'on s'approche des régions éthérées, l'âme contracte quelque chose de leur inaltérable pureté»⁶

Rousseau ha enriquit la literatura de muntanya, sobretot en el camp de les sensacions personals en contacte amb la natura. A les muntanyes sent una mena de «commoció», i el colpeix la seva verticalitat, experimentant una sensació d'impotència i quasi de por davant l'espectacle de la natura. El fragment següent conté, en síntesi, les idees que seran constantment represes i desenvolupades —com es veurà— per la literatura de muntanya durant el segle XIX.

«Je gravissais lentement et à pied des sentiers assez rudes... Je voulais rêver, et j'en étais toujours détourné par quelque spectacle inattendu. Tantôt d'immenses roches pendaient en ruines au-dessus de ma tête. Tantôt de hautes et bruyantes cascades m'inondaient de leur épais brouillard»⁷

El docte ginebrí Saussure, reflecteix en les seves obres un interès molt diferent per la muntanya. El seu estil és precís; no s'interessa per la mística de la muntanya, o la idealització de la vida camperola en comparació amb la de la ciutat. En els seus escrits científics, Saussure es consagra a les peripècies, dificultats i resultats pràctics de les seves pròpies ascensions. La principal aventura, la va viure l'estiu de 1787 quan arribà al cim del Mont Blanc acompanyat del seu criat i de 18 guies que transportaven els instruments de mesura. La profunda emoció de Rousseau davant els espectacles de la natura, es torna purament interès científic per a Saussure.

«Ce que je venais voir, et ce que je vis avec la plus grande clarté, c'est l'ensemble de toutes les hautes cimes dont je désirais depuis si longtemps de connaître l'organisation... Je saisisais leurs rapports, leur liaison, leur structure, et un seul regard levait des doutes que des années de travail n'avaient pu éclaircir»⁸

L'actitud de Saussure es troba a la base del posterior alpinisme científic. Esdevindrà un model pels que recorrin les muntanyes amb un objectiu científic i el quals constituïran un grup molt important en els clubs alpins.

Per a l'estudi de la literatura de muntanya a Suïssa Romana a partir dels inicis del segle XIX, ens centrarem sobretot en la plèiade d'escriptors de Lausana, que ens permetran oferir una visió coherent d'aquesta producció literària i de la seva influència en els alpinistes. Durant el segle XIX, els autors esmentats influïren molt en la literatura suïssa i europea de muntanya. La persona que aportà les bases ideològiques i la voluntat de formació d'una literatura suïssa romana diferent, fou el pastor Ph. S. Bridel.⁹ Considerava que el país afaïçona l'artista, i que concretament, el medi proporciona a l'escriptor els temes i la sensibilitat. Els Alps ocuparan, doncs, un lloc d'honor en les composicions de Bridel.

El medi alpestre i els muntanyencs són, així, el més original de Suïssa, i la font en la qual s'inspirarà l'artista. Aquests elements jugaran, també, un paper en el pensament conservador de Bride, pel qual les «virtuts dels ancestres» representen la permanència dels costums i de les institucions tradicionals, enfront del cosmopolitisme creixent de les ciutats. Ell mateix després d'una estada a la muntanya ens diu que

«C'est là que j'ai reçus la première commotion poétique des mains de la nature; c'est là que j'ai vu des vrais Suisses au milieu de leurs rochers, cultiver les vertus de leurs ancêtres, et nous faire rougir d'avoir lâchement dégénéré»¹⁰

La separació del règim bernès del cantó de Vaud el 1798, portarà la consolidació progressiva de l'Acadèmia, el centre d'ensenyament de Lausana. L'Acadèmia reflectí els canvis polítics posteriors, principalment l'arribada dels liberals al poder del cantó el 1831, i la dels radicals el 1845, que comportarà la dimissió de la major part dels professors. Tres d'ells exerciran una influència decisiva en la formació del grup d'escriptors de la generació següent: Charles Monnard (Berna 1790-Bonn 1865), professor de literatura francesa a l'Acadèmia de Lausana (1816-1845) i cap del partit liberal. Juste Olivier (Eysins, Vaud 1807-Ginebra 1876), poeta i historiador, ocupà la càtedra d'Història Nacional (1833-1845). Alexandre Vinet (Lausanne, 1797-Clarens, 1847), pastor teòleg i crític literari, que el 1837 fou nomenat catedràtic de Teologia Pràctica.

El pensament romàntic i determinista de Monnard influencià Olivier el qual, en la seva important obra sobre la geografia i la història del cantó de Vaud, estudia les diferències entre els Alps, la plana central i el Jura, per explicar els contrastes entre el caràcter i els costums dels habitants.¹¹ L'obra d'Olivier representa la necessitat d'una generació d'intel·lectuals del cantó de Vaud a la recerca de la pròpia identitat. La muntanya veurà reforçat el seu paper representatiu de les essències del país, però a partir d'Olivier amb una clara preferència pels Alps i no pas pel Jura. Seguint la tradició de Bridel, Olivier motiva els joves per conèixer el país¹² i les seves muntanyes on hi retroba la veritable Suïssa.

«Allez, jeunes Amis! allez puiser à cette source inconnue. Remontez les torrents, et perdez-vous dans les forêts plaintives: c'est là que la Génie des Alpes vous attend, et là sont aussi les retraites sacrées de celui de la Patrie»¹³

Olivier va publicar també poemes i relats d'excursions. El seu treball incideix en el principal problema que en aquest moment tenia la literatura de muntanya: la recerca d'un estil i d'un vocabulari adequat per poder expressar les noves sensacions experimentades quan es coneix un medi extraordinari. A més, en una narració d'ascensió publicada el 1844, Olivier inicia l'esquema, que esdevé clàssic, de l'informe de les excursions que serà adoptat pels alpinistes: motivacions del protagonista per conèixer i arribar al cim de la muntanya, presentació de les dificultats de l'ascensió, esforç i peripècies de l'alpinista, realització de l'objectiu cercat, és a dir, arribar al cim. Allà l'alpinista contempla la panoràmica i se sent amo i senyor del món que s'estén als seus peus.

El professor Alexandre Vinet també exercí una gran influència en els joves escriptors de Lausana, però, pel biaix de la relació personal i pel comentari dels assajos que els seus alumnes li lliuraven. Dos d'entre ells, esdevingueren representants importants de la literatura romàntica de Lausana: Frédéric Monneron (1813-1837) i Adolphe Lèbre (1814-1844). Tots dos eren als 21 anys a Munic seguint els cursos de Schelling. Després Monneron anà a Göttinguen i Lèbre a París. Enriquiren la literatura de muntanya expressant noves visions sobre el medi muntanyenc i el seu paisatge. Els seus escrits parlen sovint de la muntanya, però, sempre com un element abstracte que s'introdueix doncs es tracta d'un tema que impressiona i que permet expressar les sensacions més fortes: el perill, la por davant la mort, la joia de retrobar la natura i el contacte amb Déu.

La renovació de la literatura de muntanya a Suïssa, serà anunciada per la *Revue Suisse*¹⁴ a partir de 1838. En els seus freqüents informes d'excursions i d'ascensió, es retorna a la preocupació per la coneixença del país de Saussure i de Bridel. La «Revue Suisse» reflecteix un nou interès pel medi muntanyenc en els seus aspectes científic, històric i etnogràfic. L'estil esdevé més precís i despullat d'imatges romàntiques. És significatiu que aquests relats localitzin els llocs recorreguts, i que una gran part de les ascensions es realitzin a la Suïssa alemanya. És evident la necessitat d'establir lligams amb els altres cantons, especialment després de la guerra civil de 1847.

La Constitució de 1848 suposa la possibilitat d'un acostament entre els cantons. Aquesta nova actitud es reflecteix en la creació d'associacions d'abast nacional amb voluntat integradora, com la del Club Alpí de Suïssa el 1863. De totes maneres, acaben de passar uns anys on els grups d'intellectuals s'han dispersat a causa de les revolucions radicals de Lausana el 1845, i de Ginebra el 1846. D'ençà aquests anys fins a la fundació del Club Alpí de Suïssa, dues personalitats faran de pont entre la literatura de muntanya que ha estat estudiada fins ara, i la practicada pels clubs. Es tracta d'Eugène Rambert¹⁵ i Emile Jovelle,¹⁶ els més carismàtics alpinistes suïssos romans; endevindran alhora uns bons escriptors i reputats alpinistes.

Abandonaren el romanticisme anterior per adoptar les noves idees positivistes. Aquest nou corrent d'idees els permetrà d'unir els seus coneixements científics i les seves emocions enfront de la muntanya. L'estil de Jovelle és millor, mentre que Rambert escriu una obra ambiciosa, erudita i voluminosa sobre els Alps. *Les Alpes Suisses*¹⁷ constituei-

xen un esforç per conèixer i comprendre tots els elements del món alpestre que formen la base de Suïssa: la seva natura, la seva història, el seu paper defensiu i les seves tradicions. Rambert reuneix, en un marc més ampli, les característiques de la visió dels Alps dels autors esmentats. Utilitza la tradició determinista per defensar el punt de vista sintètic i justificar la divisió cantonal de la Confederació. Remarca les:

«Analogies profondes et nombreuses entre la position des Alpes suisses, leur structure, et la manière dont la vie politique s'y est répandue et distribuée. Quand du haut d'une des cimes qui dominant le Saint-Gothard on jette les yeux autour de soi, on retrouve dans les grandes lignes du paysage les traits essentiels de notre histoire, et il semble qu'on la voie écrite à l'avance dans le livre des décrets éternels»¹⁸

Javelle va estar impressionat i molt influenciat per Rambert, com ho demostren les seves primeres cartes adreçades al mestre. La seva obra, però, és molt més reduïda. Es limita a la narració d'excursions, però, era capaç d'expressar idees bàsiques, com el sentiment de la retrobada amb Déu a la muntanya d'una manera més remarcable que Rambert.¹⁹ Les narracions d'ascensió de Javelle, publicades parcialment a l'*Echo des Alpes*,²⁰ influenciaren directament els membres dels clubs de l'època. Reprèn l'estructura dels articles procedents observant els estats bioclimàtics de la muntanya reflectits en el paisatge, la presència humana i la dificultat dels camins. Javelle dona una nova importància al descens, durant el qual es retroben, pausadament, els elements de la vida quotidiana.²¹

L'anàlisi dels articles d'excursions publicats a l'*Echo des Alpes* durant els 10 primers anys (1865-1875) donen testimoni d'una aproximació sempre realista del tema. El seu principal objectiu és el de servir de guia i d'itinerari; és més interessant la manera com s'arriba al cim que les sensacions que es tenen.

Els membres dels clubs mantenen, no obstant, els elements propis de la literatura alpestre seguint un esquema regular. En la introducció es presenta el projecte d'excursió a la muntanya com un desig cobejat des de fa molt temps a causa de la bellesa i del repte que representa per a l'home. Els autors utilitzen sorprenents mitjans per mostrar la importància de l'aventura. Així, es fa intervenir un muntanyenc per advertir els alpinistes dels perills que l'esperen. L'heroi —que coincideix amb l'autor de l'article— com és natural, no es preocupa i es dirigeix cap a l'últim refugi per passar-hi la nit. Entre la una i les tres de la matinada es pren un camí cada vegada més ardu i dret. L'ascensió arriba a un punt crític on fins i tot els guies es neguen a continuar, però, l'audaç protagonista els convenç i arriba aviat al cim. Només en aquest instant culminant, l'alpinista es permet d'expressar les impressions i sentiments envers l'espectacle que té als seus peus. En aquest moment es reprenen dos temes coneguts: la superioritat i la bona qualitat de vida de la muntanya en contrast amb la de la plana, i la revelació divina en aquestes altituds. Aquests moments de joia són, però, sempre breus; llavors es comença el descens, que es descriu breument, i s'acaba resumint els agradables records que es guarden de la jornada passada.

Heus aquí, l'interès per la muntanya que reflecteixen els articles dels alpinistes. El desig de descobrir nous indrets poc coneguts hi predomina més que no pas les observacions científiques, l'exaltació patriòtica o les descripcions de paisatges. Aquestes hi són escasses, i sempre caracteritzades per la tradició literària anterior que parava esment als volums, línies i perspectives però no als colors. En conclusió, les narracions d'ascensions

de l'*Echo des Alpes* són conseqüents amb els objectius del Club Alpí Suís, conservant, al mateix temps, els principals trets de la literatura de muntanya suïssa romanya.

Poetes i excursionistes²² a Catalunya

A Catalunya, durant el segle XIX té lloc la Renaixença, moviment cultural de recuperació dels signes d'identitat del país. Es preocupà, principalment, de l'ús literari de la llengua catalana que no havia estat mai abandonada pel poble a nivell oral. La Renaixença agrupa diferents tendències. Per una banda, diferències ideològiques, ja que es retroba una línia de pensament conservadora que pren com a model el gloriós passat medieval i el món muntanyenc tradicional. Aquest grup dominant coexistí amb els progressistes, defensors de la modernització i d'una visió crítica de la història nacional. D'altra banda, predominaren les tendències literàries integrant els erudits —que van fundar els Jocs Florals el 1859— i els populistes que s'interessaven, sobretot, pel teatre i el costumisme.

La natura i la muntanya són els temes principals —gairebé exclusius— en la poesia. La seva evolució des de 1859 fins a la fundació de les primeres associacions excursionistes²³ el 1876 i 1878, pot ésser estudiada en els Anuaris dels Jocs Florals. Els precursors del moviment en el segon terç del segle XIX són, però, també, interessants.

Els més influents foren Rubió i Ors²⁴ i Marià Aguiló.²⁵ Colpits pel nacionalisme i l'historicisme romàntic s'esforçaren per despertar les arrels del país i expressar-les en la seva obra literària. Rubió utilitza les llegendes i la història medieval per aportar una imatge idealista del gloriós passat català. En la seva imatge mítica del país, la seva poesia dóna gran importància a la muntanya, a mesura que els fets històrics i els vells castells medievals són descoberts a les cimes de les muntanyes. Expressa, també, les idees, ja conegudes, de la superioritat de la vida a la muntanya enfront de la ciutat i l'acostament vers Déu que s'hi produeix. Així mateix, capta la sonoritat del bosc i dels rius, i n'insinua els colors.

Tots aquests elements seran tractats abastament pels poetes posteriors. A més a més, Aguiló es preocupà, sobretot, de la renovació de la llengua catalana, a la recerca del llenguatge popular entre els camperols. Recorregué infatigablement, les valls, muntanyes i racons de Catalunya, València i Mallorca. El 1852 realitzà viatges i recerques, activitat preferida pels excursionistes a partir de 1876.

Fins aquest any l'evolució de la literatura catalana del tema de muntanya es reflectí, bàsicament, en les sessions anuals dels Jocs Florals. Aquí, el primer diumenge del mes de maig, les personalitats consagrades de la literatura catalana valoraven les seves pròpies obres i les dels joves poetes. Entre 1859-1877 es continua la tradició romàntica i el lema dels Jocs: «Patria, Fides, Amor». La Pàtria n'és l'element primordial. Els temes històrics i llegendaris ocupen un lloc important.

Malgrat aquestes traves, la muntanya com a símbol segueix una evolució interessant. El seu paper dins l'obsessió patriòtica és evident, doncs, constitueix l'escenari i el record d'un passat gloriós. És en aquesta època que es mistifica Montserrat i els Pirineus, termes de la Catalunya Vella, on s'han desenvolupat els esdeveniments històrics de l'Edat Mitjana.

El problema principal el constituïa la recerca d'un vocabulari ric i adequat, per expressar les sensacions que es tenien a la muntanya. Es constata, doncs, una ampliació del lèxic. En un principi es limitava a la combinació d'adjectius i de noms coneguts, descrivint les altituds des de la Plana, mentre que a partir de 1867 es remarca la introducció de termes específics del llenguatge de muntanya, al mateix temps, que una inspiració a partir del contacte directe i la creixent coneixença de la muntanya.²⁶

La literatura dels *Jocs Florals*, desenvolupa els elements corresponents a la muntanya citats abans. Manifesta també —com s'ha vist a Suïssa— la idealització del muntanyenc com a conservador de les virtuts sagrades de la pàtria. En relació a aquesta aporta sensacions més enriquidores del contacte amb la natura. La descripció de la sonoritat, dels colors i, fins i tot, de les olors, ocupen un lloc més important en la literatura catalana d'aquesta època.

Els butlletins de les associacions excursionistes catalanes conserven en els seus informes d'excursions, els caràcters de la visió anterior de la muntanya. La literatura precedent ha determinat, doncs, la importància cultural i sensorial entre els excursionistes. Pel·ls habitants de les ciutats, constituïa la font d'informació d'un món desconegut. Imaginaven la muntanya a partir del que havien llegit. En els articles dels excursionistes, es retroba, doncs, una moció semblant davant els paisatges i les vistes, el sentiment de sentir-se a prop de Déu, i la constatació de la superioritat de la vida a la muntanya.

La nova generació de joves exploradors està motivada, però, per un objectiu determinat: el coneixement científic i la catalogació sistemàtica de la riquesa històrica i natural del país. A partir d'aquest programa positivista, organitzen excursions en grups reduïts amb l'objectiu d'observar i estudiar Catalunya d'una manera ordenada i completa. Es fan poques descripcions del paisatge; aquests relats aporten, sobretot, nous coneixements dels pobles rurals. Els excursionistes catalans aconseguiren d'estudiar millor l'art i l'arqueologia que les ciències naturals. Continuaren, doncs, desenvolupant els objectius de la Renaixença, però seguint una orientació investigadora diferent.

A partir de 1880, i sense oblidar els objectius de base, es nota la incorporació d'una nova línia d'acció a l'Associació Excursionista de Catalunya: la del alpinisme europeu, entre el qual, el de Suïssa era el més proper. Aquest fet representa una inflexió de l'interiorisme precedent cap a l'assimilació d'una cultura i dels costums de la resta d'Europa.

Dos esdeveniments en el sí de l'Associació provocaren i assenyalen aquest canvi de direcció. La conferència del baró de Saint-Saud, secretari general de la Secció del sud-oest del Club Alpí de França, l'estiu de 1879, i una mica més tard la sèrie d'articles del president Ramon Arabia i Solanes sobre l'organització i el paper del Club Alpí de Suïssa. D'un costat, s'aprèn una nova manera de veure i de descriure la muntanya; d'altra banda es posa en evidència la necessitat de tenir millors mapes, guies i vies de comunicació per respondre a les necessitats dels excursionistes i dels turistes.

És l'època en que l'excursionisme català comença a integrar-se en el moviment alpí internacional. L'excursionisme i l'alpinisme mantenen, però, una arrel patriòtica inescapable, així com una influència de la literatura i de la ideologia anterior. Gràcies a aquest tret s'ha pogut caracteritzar els inicis de les agrupacions creades per conèixer la muntanya a Suïssa i a Catalunya.

Notes

- ¹ Presentem algunes conclusions de la tesi doctoral: *L'excursionisme científic a Catalunya (1876-1900)*, dirigida pel professor Horacio Capel. Universitat de Barcelona, 1985.
- ² Club Alpí de Londres el 1857. Club Alpí Austríac el 1862. Club Alpí Italià i Club Alpí Suís el 1863. Club Alpí Alemany el 1869. Club Alpí Francès el 1874.
- ³ El corrent literari de Lausana serà el més estudiant, considerat el més important segons els estudis posteriors: «*Tandis que, dans les Académies de Genève et de Neuchatel, les esprits se tournaient de préférence vers les sciences positives ou l'histoire naturelle, l'Académie de Lausanne était plutôt un foyer d'études littéraires et morales*»
- GODET, Philippe *Histoire littéraire de la Suisse française*, Delacroix et Niestlé, Neuchâtel, 1895 (1a. ed. 1890), p. 516.
- ⁴ Obra traduïda per Tscharnier i publicada en francès per la Société Typographique de Berna el 1775 amb el títol: *Poésies de M. de Haller*. Sobre la varietat dels Alps, assenyala que: «*Des climats si différents ne sont séparées que par l'intervalle étroit d'un vallon, ou règne une douce fraîcheur*» p. 43
- L'obra poètica d'Haller fou donada a conèixer al públic francès per GRIM, «*Lettres sur la littérature allemande*», *Mercur de France*, oct. 1750, p. 14-25.
- ⁵ HALLER, A. von, op cit, p. 49
- ⁶ ROUSSEAU, J.J.: *Julie ou la Nouvelle Héloïse*, Rencontre, Berna, 1971, p. 123.
- ⁷ ROUSSEAU, J.J., op cit.
- ⁸ SAUSSURE, H.-B.: *Premiers voyages au Mont Blanc*, Edito-Service, Ginebra, 1971, p. 348
- ⁹ BRIDEL, Philippe-Sirice (Beguins, Vaud, 1757- Montreal 1845). Expressarà la seva preocupació pel desenvolupament d'una literatura suïssa-romanya. El 1786 fou nomenat pastor de l'església francesa de Basilea, principal centre de la cultura suïssa alemanya de l'època. Esdeviní membre actiu de la Société Helvétique (1762-1796), on els principals intel·lectuals parlaven sobre l'actualitat literària, política, econòmica i pedagògica. D'ençà el seu retorn al cantó de Vaud, el 1796, influència la nova generació d'escriptors, mitjançant els assajos compilats en el *Consevateur Suisse* (1813-1831).
- ¹⁰ BRIDEL, Ph.-S.
- ¹¹ «*Entre un pays et un peuple il y a parenté. Plusieurs races se suivent dans una même contrée: diverses entr'elles finissent toujours par être filles du sol qui leur communique la vie*»
- OLIVIER, J.: *Le Canton de Vaud. Sa vie et son histoire*, 2 vols., F. Roth ed., Lausana, 1938 (1a. ed. 1831).
- ¹² BRIDEL, Ph-S.: *Discours sur la manière dont les jeunes suisses doivent voyager dans leur patrie*, 1795.
- ¹³ OLIVIER, J. op cit, p. 33-34.
- ¹⁴ Fundada a Lausana el 1838 per Marc Ducloux qui en va ser el seu primer director. Juste Olivier esdeviní el propietari de la *Revue Suisse* el 1843. D'ençà el 1845 s'edità a Neuchatel, i el 1861 es fusionà amb la *Bibliothèque Universelle* de Ginebra.
- ¹⁵ Eugène Rambert (Lausana, 1830-1886). Ocupà la càtedra de Literatura Francesa a l'Acadèmia el 1854, lloc que va deixar per ocupar el mateix càrrec a Zuric l'any 1858. El 1881 recuperà la seva antiga càtedra a Lausana. President del Club Alpí de Suïssa (1882-1884).
- ¹⁶ Emile Javelle (Saint-Etienne, 1847- Vevey, Vaud, 1883). Va viure a París i a Basilea abans d'esdevenir professor de francès a Vevey i a Lausana a partir de 1868. Apassionat per la literatura i per l'alpinisme. President de les seccions de Diablerets (Lausana) i de Jaman (Vevey) del Club Alpí de Suïssa.
- ¹⁷ RAMBERT, E. *Les Alpes Suisses*, H. Georg ed., Basilea, 1869-1875, 5 vols.
- ¹⁸ RAMBERT, Eugène, op cit, p. 15.
- ¹⁹ «*Liberté des montagnes! Heureuse possession de soi-même! Bonheur de courir à l'aventure sur des sommets inconnus et déserts, de marcher sur des neiges pures encore, de monter vers les cieux! Est-il rien que remplisse mieux le coeur de la joie religieuse et douce de se sentir vivre dans le magnifique monde de Dieu!*» (26).
- JAVELLE, E. *Souvenirs d'un alpiniste*, Dardel, Chambéry, 1937, 9è ed. (1a. ed. 1886), p. 164.
- ²⁰ *Echo des Alpes*, Butlletí de les seccions romandes del Club Alpí de Suïssa a partir de 1865.
- ²¹ «*Combien d'herbe des pâturages nous parut douce au pied après ces deux jours pasés au milieu des rochers et de la glace!... Quelques pas plus loin commençait un sentier. Déjà l'on entendait tinter les clochettes d'un troupeau, et la senteur des arolles nous venait des forêts avec le vent du soir.*
- Un chalet se dessine enfin dans l'ombre, et tout près une vache qui nous regardait venir: c'était le premier être vivant que nous rencontrions depuis notre départ*»
- JAVELLE, E., op cit, p. 120-1.

- ²² Terme genèric per definir les excursions o les ascensions a les muntanyes a Catalunya.
- ²³ Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1876) i Associació Catalana d'Excursions (1878). Totes dues a Barcelona.
- ²⁴ RUBIÓ i ORS, Joaquim (Barcelona, 1818-1899). Estudis al Seminari i a la Universitat de Barcelona, on hi ocupà la càtedra d'Història Universal el 1854.
- ²⁵ AGUILÓ I FUSTER, Marià (Ciutat de Mallorca 1825-Barcelona 1897). Estudis de Dret a Barcelona. Realitzà importants recerques sobre la llengua i el folklore català recorreguent Catalunya, València, Mallorca i el sud de França. En la seva obra poètica es recull la tradició erudita i popular de la *Renaixença*.
- ²⁶ El principal representant d'aquesta línia serà Mn. Jacint Verdaguer (1845-1902). Transmetia la seva passió pels viatges a Catalunya en la seva obra poètica, dedicada, en gran part, a la descripció de paisatges, anomenats per primera vegada i situats en l'espai. És, sens dubte, l'escriptor preferit dels excursionistes catalans.